

Ocenjujemo

Gledališče

Dimitrije Kokanov:
Nenadoma, reka

prevod **Nebojša Pop-Tasić, Anja Pišot**
režija **Kokan Mladenović**
SNG Nova Gorica, Mestno
gledališče Ptuj

★★★★★

Predstava *Nenadoma, reka* po motivih romana Georgea Orwella 1984 je odskočno delo v štirih dramskih slikah, ki se medsebojno povezujejo tako, da na idejni ravni ponujajo vpogled v ponovljivost in/ali kontinuiteto nekih človeških družbenopolitičnih ravnanj.

Prva slika se osredotoča na leto 1948 in idejno črpa iz Orwellovih popisov lastne vloge v britanskem imperializmu, političnih napetostih, cenzuri in nasilju v obdobju po vojni, pa tudi njegovih uvidov v lastni orientalizem. Z idejnega vidika prizor izriše izhodišče ponavljajočih se oblik vojaškega in političnega nasilja ter nadzora, prav tako neke kolektivne pozabljenosti in nedomišljenosti, ki omogočata, da se vselej iste oblike nasilja vedno znova ponavljajo. Temu političnemu okviru je pridan še osebnejši – odraščanje brez staršev in občutka pripadnosti, ljubezen do Indijke, ki jo nato ubijejo v političnem nasilju, speta s spoznanjem, da je on sam del te politike, zaradi katere je bila ob življenje.

Ta prizor je vizualno in scenografsko oprt na militantno, vojaško estetiko, ki se na ravni giba dopolnjuje s korakanjem, v zastavitvi govora pa z delitvijo na zbor – kar je tudi medbesedilna navezava na antično gledališče – ter posameznika. Zbor je pri tem mestoma slabo slišen, preglasi ga glasba in požre večje dele besedila. Ta vizualna podoba je sicer izčiščena in dobro deluje tako z magnetofonom, sicer enim redkih scenografskih elementov, kot s pregradno steno, polno reflektorskih luči, s katerimi se med prizorom izpisujejo kratke besede.

Kljub temu dajeta vizura in izbor gledališkega jezika v tej sliki vtis že vidnega – spomni denimo na predstavo *Odilo. Zatemnitev. Oratorij.*, ki je leta 2018 nastala v koprodukciji Slovenskega mladinskega gledališča in Centra urbane kulture Kino Šiška. Zdi se, da gre

za ustaljen prikaz militantnosti, ki se zelo neposredno naveže na vojaški jezik (tako vizualno kot z vidika izraza), s čimer pa je narekovana tudi predstava o nekem militantnem času zgodovine izključno skozi podobe in jezik vojske.

Druga slika je intimnejši prikaz politično, a tudi intimno napetega trenutka; v tem prizoru spremljamo osebno pripoved razvijalca izvirnega algoritma tetrisa Alekseja Pažitnova (četudi ni ime nikjer posredovano in bi morda lahko šlo tudi za Vadima Gerasimova, ki je za igro razvil kodo), ki opisuje svoj odnos z materjo alkoholičarko, prav tako ozadje razvoja tetrisa, ki je pripeto na okvir obsedenosti Pažitnova s sestavljanjkami, v katerih ima, kot pravi dramski lik, vsak košček svoje mesto – vse ima svoje mesto. Z gledališkega vidika je prizor zelo prepričljiv; zelo dobro, z izčiščeno, a pomensko polno koreografijo z dvema stoloma povezuje z literarno prepričljivim upovedovanjem nečesa specifičnega, kar pa ima širši pomen – kako se ti pomeni razvejijo, nato pokaže tretja slika, v kateri se prestavimo v sedanost.

V tem prizoru se srečamo s štirimi osebami iz leta 2023, ki pripovedujejo intimne osebnoizpovedne zgodbe, ki pa se umeščajo v širši družbeni prostor in pri katerih lahko vidimo, da gre za variacije na temo iz prve slike – vojna, nasilje nad ženskim telesom, begunstvo, imperializem in rasizem; zdaj je publika postavljena v vlogo, da se zave lastne vpetosti v sistemsko agresijo in orientalizem.

Drugi prizor se nam ob ogledu tretjega na neki način lahko zazdi pomensko zelo odprt, a obenem dvoumen; razumeti ga je mogoče kot poskus razumevanja širše slike prek razumevanja njenih drobcev, prek razumevanja zgodovinskega okvira nekega trenutka, nekega človeka, k razumevanju sodobnega družbenopolitičnega dogajanja, a po drugi strani je ta ideja, da »ima vse svoje mesto«, lahko razumljena v nekem bolj zlovesčem smislu – navezuje se lahko namreč tudi na geopolitiko, ekonomsko politiko in vojne, ki ljudem (tudi prek nekropolitike) na zelo okruten način »odrejajo njihovo mesto«.

Tretji prizor ima največjo nagovorno moč; izhaja iz osebne pripovedi, s katero se ni težko poistovetiti, da nam oriše širšo politično sliko. Kjer prizoru nekoliko zmanjka, je generičnost dveh izmed pripovedi, za kateri se zdi, da sta nekako speti iz levičarskih političnih krilatic, namesto da bi prodrli v globino nekega osebnega izkustva, kar bolje uspeva drugima dvema zgodbama. Človeška agresija in nenehno vzpostavljane kategorij drugosti se tukaj kaže kot neka obča lastnost človeške družbe.

Ti trije prizori človeško agresijo detektirajo na širokem spektru človeških izkušenj, zlasti v navezavi na prvi prizor je odgovornost zanje premeščena na ramena diktatorskih politik, militarizem, imperializem – pretežno sekularne sisteme oblasti; citirani so Putin, Hitler in Mussolini. Agresijo te tri slike odkrivajo v fundamentalističnih, a tudi demokratičnih družbah, razkrijajo, na kakšen način obstaja kot neka sled raznolikih družbenih kontekstov in nakazuje, da morda obstaja neki globlji mehanizem, ki ga (še) ne naslavljamo in ki je neki vsebinski vzvod raznolikosti oblik zatiranja in agresije, ki jo ljudje izvajamo soljudem.

V navezavi na to se zdi četrti prizor nekoliko pretirana vsebinska zožitve; prikazuje (ne)družbo leta 2007, ko se zdi, da ta obstaja le še v nekih zamejenih, družinskih celicah, vse je opustošeno, ljudje pa se vračajo k veri, a to v nekakšnem kičastem, navnem katoliškem smislu (v središču je ideja brezmadežnega spočetja), kar pa potem vodi v nasilje v tej mali skupnosti. V nekem smislu dobimo morda občutek vrnitve v neko »prazgodovinsko« obliko skupnosti, po drugi strani pa se ta navezava na katoliški okvir zdi nekako prisiljena razlaga, ki se ne prepričljivo vpne v celoten idejni kontekst predstave.

Nenadoma, reka je predstava, ki si zastavi raziskati, kako součinkujejo in se skozi čas ponavljajo vedno iste oblike nasilja ter kako se nam vračajo neke družbene razmere, ki so veljale za minule, pa tega pogosto niti ne opazimo.

ANJA RADALJAC

FOTO PETER UHAN/SNG NOVA GORICA

Predstava po motivih romana 1984 Georgea Orwella je odrsko delo v štirih dramskih slikah.